

ГОРОДИНСЬКА І. А.,
студентка III курсу факультету № 5
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

ШУЛЬГА Т. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 340.134:336.711

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.6.29>

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ

У цій статті розглянуто одну із важливих сучасних проблем сучасного ринку віртуальних грошей – урегулювання у правовому полі України операцій із використанням криптовалюти загалом.

Розвиток цифрових технологій зумовив безліч проблем перед регуляторами фінансової системи. Одним із них є поява і швидке поширення криптовалют, які набувають специфіки нового платіжного засобу XXI століття. Незважаючи на те, що криптовалюта – це абсолютно інноваційний феномен, більшість компаній у всьому світі приймають її як засіб платежу.

Однак, незважаючи на всі практичні кроки і спроби держави її законодавчо закріпити, вона постійно розвивається, обирає нові види підлаштування до вимог сучасності, залишаючись водночас поза правовим полем. У свою чергу, спроби ефективно врегулювати криптовалюту в усьому світі чітко демонструють проблеми, з якими стикаються уповноважені органи різних держав під час наміру не тільки визначити сутність криптовалют, технічні основи їх функціонування, але і встановити їхній належний правовий режим, упроваджуючи у нові суспільні відносини.

Нині криптовалюта є унікальною передумовою трансформації технологій у давно наявних фінансових системах. Адже за своєю суттю вона спроможна заповнювати прогалини у сучасних фінансових технологіях і може вирішити традиційні банківські проблеми. Банки досліджують потенціал блокчейна для врегулювання міжбанківських операцій, а компанії та уряди використовують цю технологію для того, щоб зменшити свої трансакційні витрати.

Нині ми можемо спостерігати тенденцію щодо здійснення певних кроків на шляху до легітимізації віртуальної валюти, зокрема криптовалют, у нашій державі. Під час цього дослідження нами окреслено спроби адаптувати національне фінансове законодавство щодо криптовалют та схарактеризовано основні моменти врегулювання обігу криптовалют в Україні.

Ключові слова: криптовалюта, засіб платежу, криптовалютні правовідносини, фінансово-правове регулювання, державне регулювання ринку криптовалют, законодавство у сфері криптовалют, емісія (майнінг) криптовалют.

Horodynska I. A., Shulga T. M. Financial and legal principles of regulation of the cryptocurrency market

This article considers one of the important modern problems of the modern market of virtual money – settlement in the legal field of Ukraine of operations with use of cryptocurrency as a whole.

The development of digital technologies has led to numerous challenges for regulators of the financial system. One of them is the emergence and rapid spread of cryptocurrencies, which acquire the specifics of a new means of payment of the XXI century. Despite the fact that cryptocurrency is a completely innovative phenomenon, many companies around the world accept it as a means of payment.

Cryptocurrency as a completely new phenomenon and phenomenon in the field of payments significantly precedes the emergence of thorough research on its nature and content, as well as legal regulation. Despite all the practical steps and attempts of the state to legislate, it is constantly evolving, choosing new types of adaptation to modern requirements, while remaining outside the legal field. In turn, attempts to effectively regulate cryptocurrencies around the world clearly demonstrate the problems faced by the authorities of different countries in intending not only to determine the nature of cryptocurrencies, the technical basis of their operation, but also to establish their proper legal regime, introducing new social relations.

Today, cryptocurrency is a unique prerequisite for the transformation of technology in long-standing financial systems. After all, in essence, it is able to fill gaps in modern financial technologies and is able to solve traditional banking problems. Banks are exploring the potential of the blockchain to settle interbank transactions, and companies and governments are using this technology for their ability to reduce transaction costs.

Today we can observe a tendency to take certain steps towards the legitimization of virtual currency, in particular cryptocurrency, in our country. In the course of this study, we outlined the attempts to adapt the national financial legislation on cryptocurrency and described the main points of regulating the circulation of cryptocurrencies in Ukraine.

***Key words:** cryptocurrency, means of payment, cryptocurrency legal relations, financial and legal regulation, state regulation of the cryptocurrency market, legislation in the field of cryptocurrencies, issue (mining) of cryptocurrencies.*

Постановка проблеми. Поточний етап розвитку економіки характеризується формуванням її нової сфери – цифрової, що зумовлена зростанням ролі цифрових технологій та електронних засобів зв'язку практично в усіх сферах економіки. Завдяки цифровим технологіям, що набрали популярності останнім часом, підвищується ефективність і прискорюється процес конкурентного розвитку ринкових бізнес-структур. Однак для подальшого розвитку цієї галузі варто перебудувати наявні бізнес-процеси, враховуючи нові цінності, пріоритети та орієнтири, що базуються на інноваційності, клієнтоорієнтованості та унікальності. Нині інвестори можуть вибрати із величезної кількості фінансових інструментів, таких як цифрові активи.

Актуальність дослідження обраної теми визначається потребою функціонування ринку криптовалют у правовому полі, що стандартизує розуміння сутності юридичної природи криптовалюти всіма суб'єктами розрахункових правовідносин, органами державної влади, підприємствами, фізичними особами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питання фінансово-правової сутності та правового статусу криптовалют внесли такі провідні вітчизняні фахівці, як І. Верес, А. Горбунова, В. Кубай, О. Мельниченко, Д. Пашко, Д. Погрібний, А. Пожидаєва, О. Радутний та інші.

Метою роботи є дослідження і комплексне визначення фінансово-правових засад регулювання ринку криптовалют в Україні на основі аналізу теоретико-правових досліджень і чинного законодавства України.

Виклад основного матеріалу.

Використання поняття «цифровий актив» більшою мірою пов'язане із появою технології блокчейн і технологій криптовалют. У 2008 році випущено в обіг першу криптовалюту «біткоїн», яка стала ноу-хау в економіці [1, с. 634].

Криптовалюта – це абсолютно нове економіко-правове явище, яке відрізняється від традиційних електронних грошей. Незважаючи на різні підходи до визначення криптовалюти, виділяють такі основні ознаки (рис. 1).

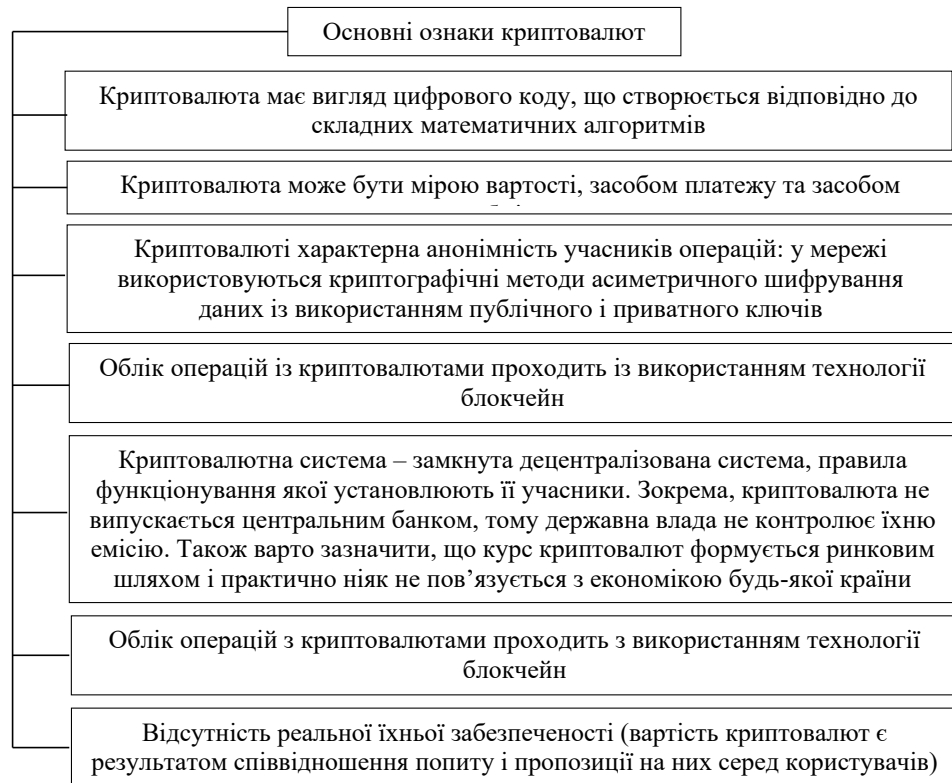

Рис. 1. Основні ознаки криптовалют [1, с. 634]

Наразі вже почали вводитися в експлуатацію перші банкомати, здатні перетворювати монети Bitcoin на звичайні гроші. Організації, які ставлять ці банкомати, пропонують картки MasterCard, прив'язані до Bitcoin-рахунку.

Окрім того, існують інші платіжні системи-приймаючі Bitcoin, такі як «Visa», «Paypal» та «Bitpay». Наприклад, компанія «Bitpay», яка нині обслуговує більш ніж 15 000 власників бізнесів та є у 200 країнах світу. Платіжна система «Bitpay» дозволяє приймати біткоїни різним продавцям. Деякі продають онлайн-послуги, такі як веб-хостинг, або приватні віртуальні мережі. Інші продають ювелірні вироби чи електроніку. Біткоїни приймають до оплати навіть деякі ресторани і кондитерські. Останнім часом використання біткоїнів поширюється в таких онлайн-індустріях, як соціальні ігри.

В Україні, незважаючи на те, що НБУ не рекомендує користуватися біткоїнами [3], більшість українців уже замислюється про те, щоб використовувати такий тип розрахунків та заробляти на майнінгу.

НБУ пояснює свою заборону тим, що платіжні системи для того, щоб працювати в Україні, мають бути зареєстрованими у НБУ. Відповідно до ст. 9 Закону «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» платіжні організації платіжних систем, учасники платіжних систем та оператори послуг платіжної інфраструктури мають право здійснювати діяльність в Україні тільки після їхньої реєстрації Національним банком України. Відповідно до вимог ст. 15 Закону право випуску електронних грошей надано тільки банку.

Банк, який має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску погодити із НБУ правила використання електронних грошей у порядку, встановленому нормативно-правовим актом Національного банку України.

Але, незважаючи на попередження НБУ, в Україні вже можна обміняти біткоїни на «тверду» валюту. Наприклад, 31 січня 1 біткоїн у Києві купували за 761 долар, а продавали за 825 доларів. У квітні 2014 року на зустрічі підприємців було ухвалено рішення про створення Bitcoin Foundation Ukraine (BFU). Це перша громадська організація, метою якої буде розвиток Bitcoin (та інших криптовалют) на території України.

Відмітимо, що українські інвестори зацікавлені у Bitcoin-проектах, проте офіційне визнання збільшило б інвестування в ці проекти. Українські «біткоїнщики» вже мають свій офлайн-майданчик – «Satoshi Square Kiev». На ньому збираються професіонали, любителі, майнери, трейдери і журналісти, які проводять аукціон, де біткоїни продаються учасникам за найвищу запропоновану ціну.

В Україні було декілька спроб запровадити послідовне регулювання обігу криптовалют. Перша спроба визначити поняття «криптовалюта» здійснена Національним банком України (НБУ) у «Роз'ясненні щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти «Bitcoin»» від 10.11.2014 року. У ньому НБУ визначив Bitcoin як «грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства» [3].

Наступними спробами правового регулювання криптовалютного ринку стали проект Закону України «Про обіг криптовалют в Україні» [6] та проект Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» [7].

Відповідно до проекту Закону України «Про обіг криптовалют в Україні» криптовалюта – це «програмний код (набір символів, цифр і букв), який є об'єктом права власності, що може виступати засобом обміну, відомості про який вносяться і зберігаються у системі блокчейн...» [6].

Відповідно до проекту Закону «Про стимулювання ринку криптовалют» криптовалюта – це «децентралізований цифровий вимір вартості, який може бути виражений у цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що ґрунтується на математичних обчисленнях, є їхнім результатом і має криптографічний захист обліку» [7].

Відмітимо, що обидва законопроекти були відкликані.

Окрім питання, пов'язані з обігом криптовалют, були врегульовані в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5].

Зокрема, віртуальний актив у Законі визначається «як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [5]. Водночас постачальники послуг, пов'язаних із обігом віртуальних активів (особи, що здійснюють їхній обмін, переказ, зберігання тощо), вважаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Тому вони зобов'язані здійснювати належну перевірку проведення фінансової операції із віртуальними активами на суму, яка дорівнює або перевищує 30 000 гривень (ст. 11 Закону), а також забезпечувати, щоб переказ віртуальних активів супроводжувався як мінімум номером рахунку електронного гаманця або унікальним номером електронного платіжного засобу платника (ініціатора переказу) наперед оплаченої картки багатопільового використання та номером рахунку або унікальним номером електронного платіжного засобу отримувача/наперед оплаченої картки багатопільового використання, а в разі відсутності рахунка/електронного гаманця – унікальним обліковим номером фінансової операції (ст. 14 Закону).

Втім цей Закон не запроваджує комплексного регулювання відносин щодо обігу криптовалют (віртуальної валюти). Фактично положення цього Закону мають на меті лише

частково врегулювати ці відносини для цілей запобігання відмиванню грошей, набутих злочинним шляхом.

Із новою силою питання про необхідність регулювання крипторинку почали обговорювати після обрання президентом В. Зеленського, команда якого розробила концепцію цифрової держави. Наразі у парламенті існує міжфракційне депутатське об'єднання «Blockchain4Ukraine» («Слуга Народу», «Європейська Солідарність», «Голос» і «Батьківщина»), яке підготувало кілька документів стосовно регулювання ринку криптовалют.

Це проєкт «Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів, що стосуються оподаткування операцій з криптоактивами» (№ 2461) та «Закон про запобігання та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (№ 2179).

8 вересня 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 3637, який встановлює статус криптовалют у легальній площині фінансової системи країни. Щоправда, до практичної зміни звичних процесів регулювання цифрових валют у країні має пройти щонайменше рік.

Цей закон є базовим і визначає правовий статус віртуальних активів, чим надає юридичний захист користувачам та учасникам ринку. Таким чином, офіційно зможуть працювати іноземні та українські криптобіржі, а банки – відкривати рахунки для криптокомпаній.

Цей закон:

- формує правове поле для роботи на ринку віртуальних активів;
- визначає правовий статус, класифікацію, права власності та інші ключові юридичні дефініції;
- адаптує рекомендації FATF щодо фінансового моніторингу ринку віртуальних активів;
- визначає перелік професійних постачальників послуг віртуальних активів та їхню реєстрацію;
- визначає регулятора ринку – Мінцифру (в окремих випадках – Національний банк України та Національну комісію із цінних паперів та фондових ринків) [4].

Закон № 3637 застосовується до правовідносин, які виникають у випадках, згрупованих на рис. 2. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 3637 віртуальним активом визнається нематеріальне благо, що є об'єктом цивільного обігу, має вартість, виражене сукупністю даних в електронній формі та існує у системі обігу віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові або немайнові права, зокрема право вимоги, та інші об'єкти цивільних прав [4].

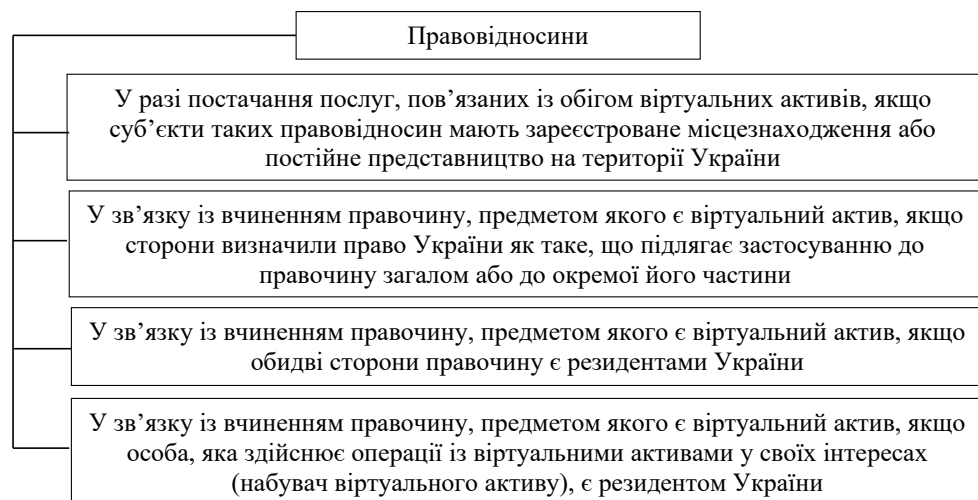

Рис. 2. Правовідносини, що регулює Закон № 3637 [4]

Отже, внаслідок аналізу специфіки криптовалютних правовідносин ми виділимо їхні особливості (рис. 3).

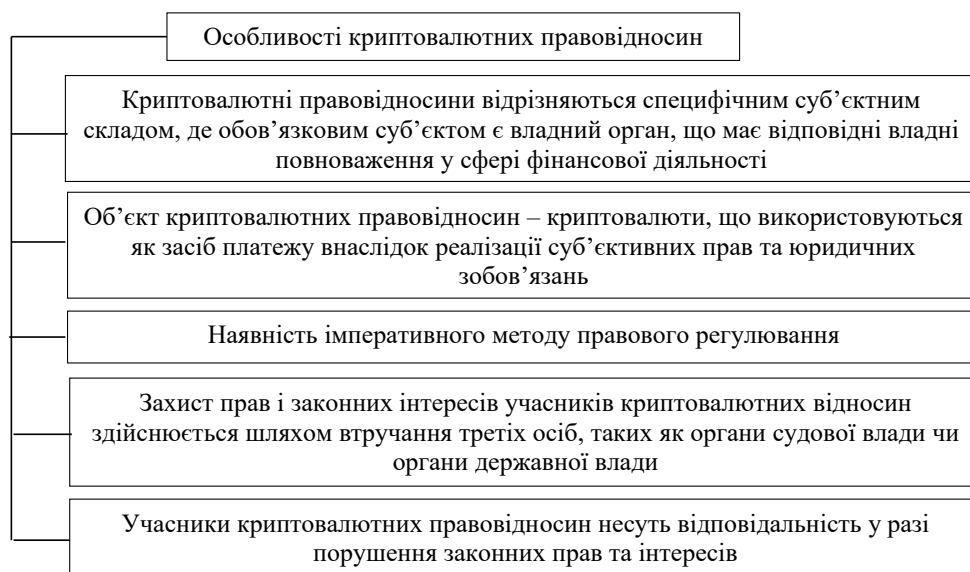

Рис. 3. Особливості криптовалютних правовідносин [2, с. 42]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у сучасному світі криптовалюта є інноваційною розробкою, поява якої стала можливою завдяки розвитку глобальних технологій високошвидкісної передачі інформації.

Інтерес до криптовалюти стрімко зростає через повну анонімність і захист від підробок.

У криптовалют, порівняно зі звичайними національними валютами, існує досить велика кількість як позитивних, так і негативних характеристик. Лише подальший розвиток може виявити баланс переваг і недоліків порівняно з іншими грошима. Водночас уже нині варто відзначити популярність криптовалют на світових фінансових ринках.

Зважаючи на юридичну природу криптовалютних правовідносин, основна проблема – це неможливість їх регулювання наявною системою законодавства. Особливості криптовалют зумовлюють необхідність створення спеціальних законодавчих норм, які урегулюють їхню емісію і використання. Більше того, інноваційне фінансове законодавство повинно мати власний національний підхід до правового регулювання криптовалют, беручи за основу сучасний стан і тенденції економічного розвитку країни.

З урахуванням стрімкого зростання операцій із використання криптовалют і внаслідок збільшення криміногенних ризиків виникає нагальна потреба у їхньому визначенні та вжитті заходів щодо захисту суспільних відносин від учинення кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Галушка Є. О., Пакон О. Д. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 634-638.
2. Загородній А. Г., Партин Г. О. Державне регулювання ринку криптовалют: необхідність, моделі та форми. *Фінансовий ринок: інституції та інструменти*: матеріали XVII Міжн.наук.конф., 3–6 червня 2018 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. С. 41-42.

3. НБУ не рекомендує українцям користуватися Bitcoin: офіційний коментарий URL : <http://ain.ua/2014/02/14/513124>
4. Про віртуальні активи : Закон України від 11 черв. 2020 р. № 3637. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення: 24.10.2021).
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361–IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 23.10.2021).
6. Про обіг криптовалюти в Україні : проєкт Закону України № 7183 від 06.10.2017 р. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення: 24.10.2021)
7. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні : проєкт Закону України № 7183-1 від 10.10.2017 р. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення: 24.10.2021).

